

**Advies over de themazetting van het Onderwijskundig
beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek
– oproep 2009**

Advies over de themazetting van het Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek – oproep 2009

1 Situering

Het Besluit van de Vlaamse Regering van 7 september 1994 tot regeling van de procedure voor de projecten van het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek bepaalt dat de Vlor jaarlijks advies geeft over de prioritaire onderzoeksthema's. Sinds enkele jaren opteert de Vlor ervoor dit pro-actief te doen zodat de overheid bij de themazetting maximaal kan inspelen op de suggesties van de onderwijsgeledingen.

Op 14 februari 2008 formuleerde de Vlor een advies op eigen initiatief over de themazetting voor het OBPWO, oproep 2008. In 2008 werd door de overheid echter geen oproep gelanceerd en werden dus ook geen OBPWO-projecten toegekend. De Vlor brengt nu opnieuw pro-actief een advies uit in het vooruitzicht van een OBPWO-oproep 2009.

Gezien de thema's die de Vlor een jaar geleden voorstelde, nog niet in een oproep werden opgenomen, herhaalt de raad een aantal van de thema's uit het advies van 14 februari 2008. Deze thema's worden op bepaalde plaatsen licht herwerkt en aangevuld met onderzoeksthema's die het afgelopen jaar in overige adviezen van de Algemene Raad naar voren geschoven werden.

Het *Advies ten gronde over onderwijsonderzoek* beschouwt de raad nog steeds als een meer omvattend kader waarbinnen het voorliggende advies over de themazetting voor OBPWO 2009 gelezen moet worden¹.

Het advies over de themazetting werd voorbereid op basis van een insteek door de Raad Basisonderwijs, de Raad Secundair Onderwijs, de Raad Hoger Onderwijs en de Raad Levenslang en Levensbreed Leren.

Het advies werd besproken op de Algemene Raad van 19 februari 2009 en unaniem goedgekeurd.

2 Structureel voorzien van beleidsevaluerend onderzoek

Het *Advies ten gronde over onderwijsonderzoek* (december 2007) stelt dat beleidsmaatregelen op een degelijke, wetenschappelijk onderbouwde manier geëvalueerd moeten worden en pleit ervoor om evaluatieonderzoek te integreren in elk concept van onderwijsvernieuwing dat de overheid introduceert en in alle nieuwe beleidsmaatregelen van de overheid². De raad vraagt de overheid opnieuw met aandrang om hiervoor een adequate oplossing te zoeken. De raad vindt dat de middelen voor dergelijk evaluatieonderzoek voorzien zouden moeten worden in de begroting van de beleidsmaatregel of de vernieuwing zelf. Verder wijst de raad op het belang van een goede timing van het evaluatieonderzoek. Eventuele bijstellingen van maatregelen of het uitbreiden van experimenten zouden

---

¹ Vlaamse Onderwijsraad, *Advies ten gronde over onderwijsonderzoek*, 20 december 2007.

² Zie ook Vlaamse Onderwijsraad, *Advies over de Beleidsbrief onderwijs en vorming 2007-2008* van 22 november 2007

gebaseerd moeten zijn op onderzoek dat is afgerond. De raad vindt dus dat de begroting noch de timing van evaluatieonderzoek dat noodzakelijk uit te voeren is, afhankelijk kunnen zijn van de uitkomsten van de OBPWO-procedure.

Verwijzend naar de betreffende omschrijvingen uit het advies van 14 februari 2008 over de themazetting voor het OBPWO en zonder aanspraak op volledigheid brengt de raad een aantal beleidsmaatregelen in herinnering waarvoor evaluatieonderzoek wenselijk is.

- Evaluatie van het participatiedecreet

Een eventuele bijsturing van het participatiedecreet moet kunnen steunen op evaluerende onderzoeksgegevens. De minister heeft reeds herhaaldelijk verwezen naar het gebruik van de participatiebarometer. De raad vindt dat het gebruik van een participatiebarometer op zich niet toereikend is voor een diepgaande evaluatie. De Vlor vindt in elk geval dat het evaluatieonderzoek ook informatie moet opleveren over alternatieve benaderingen en informele vormen van participatie. Minstens volgende vragen zouden beantwoord moeten worden:

- Zijn de raden in alle scholen opgericht? Hoe zijn ze in de praktijk samengesteld? Welke achtergrondkenmerken hebben de vertegenwoordigers in de raden? Welke knelpunten bestaan er bij de samenstelling van de raden?
- Hoe wordt de werking van de raden/de participatie in de school geëvalueerd door de betrokken geledingen? Is er sprake van een toegenomen participatie(cultuur)?
- Hoe verhouden de bevoegdheden overleg, informatierecht, facultatief advies en verplicht advies zich tot elkaar in de werking van de raden?
- Welke vragen en behoeften leven in het onderwijsveld, bij alle betrokken geledingen, op het vlak van ondersteuning en het uitbouwen van expertise? Hoe evalueren de betrokkenen de bestaande ondersteuningskanalen?

- Flexibilisering hoger onderwijs

In het Vlor-advies over de themazetting van 2007 stelde de raad al voor om onderzoek te voeren naar de gevolgen van de flexibilisering van het hoger onderwijs³. Dat thema werd in de Oproep van 2007 weerhouden maar er werd geen onderzoeksproject voor toegekend. De raad nam het thema opnieuw op in het advies van 14 februari 2008 en oordeelt dat de nood aan beleidsevaluerend onderzoek rond dit thema nog altijd geldig is.

Door de flexibilisering van het hoger onderwijs kunnen studenten hun leerweg individueler vorm geven. De invoering van een creditsysteem maakt immers meer combinaties en variatie mogelijk in opleidingen, instellingen, studieduur, enz. zodat studenten hun leerweg meer kunnen individualiseren. Bestaande beperkingen zijn hierdoor weggevallen. Momenteel is de BaMa-structuur aan zijn vijfde jaar toe en kunnen de eerste gevolgen van de flexibilisering van het hoger onderwijs voor de loopbanen van de studenten vastgesteld worden.

Vanaf het begin zijn de instellingen uit het hoger onderwijs er zich van bewust dat de flexibilisering van het hoger onderwijs tot een studieduurverlenging zou kunnen leiden. Is het zo dat een creditsysteem leidt tot een langere studieduur of is de studieduur dezelfde gebleven als in het klassieke jaarklassensysteem? Stijgt de ongekwalificeerde uitstroom bij

---

³ Vlaamse Onderwijsraad, Advies over themazetting OBPWO van 15 februari 2007

de studenten uit het hoger onderwijs? Doordat de studenten credits verwerven kunnen ze het (foute) idee krijgen dat ze geschikt zijn voor het hoger onderwijs. Is er een verschuiving in de studiekeuze van de studenten? Zorgt het creditsysteem voor een democratisering van het hoger onderwijs? Is er mobiliteit tussen instellingen van het hoger onderwijs? Is er een verschuiving in de voorwaarden om te slagen in het hoger onderwijs zoals taalbeheersing in het Nederlands of een vreemde taal, zelfsturing ...

- Evaluatie van het Gok-decreet, gekoppeld aan het nieuwe financieringsdecreet

Er is reeds onderzoek beschikbaar over de implementatie van het GOK-decreet op schoolniveau waarin de focus lag op de kwaliteit van het zelfevaluatieproces (OBPWO 02.05 o.l.v. Prof. Jef Verhoeven en Prof. Peter Van Petegem). In vorige Vlor-adviezen werd reeds herhaaldelijk gewezen op de nood om ook voldoende zicht te krijgen op de effecten van de extra GOK-middelen op leerlingenniveau (o.m. op leerprestaties).

De Vlor vraagt ook om na te gaan welke effecten het inschrijvingsrecht heeft op de samenstelling van de leerlingenpopulatie in scholen. Neemt de segregatie al dan niet toe? De vraag naar effecten op leerlingenniveau kan ook gekoppeld worden aan het nieuwe decreet op de financiering van het leerplichtonderwijs. Het ontwerpdecreet voorziet een evaluatie door de Vlaamse regering tegen 2012 en machtigt de Vlaamse regering om de modaliteiten voor deze evaluatie te bepalen. In zijn 'Advies over het ontwerp van decreet over de werkingsbudgetten van het basisonderwijs en de werkingsbudgetten van het secundair onderwijs' van 14 februari 2008 vraagt de Vlor aan de overheid om voor deze evaluatie specifieke middelen te voorzien, onafhankelijk van de middelen voor OBPWO. De Vlor vraagt aan de overheid om bij de evaluatie van dit decreet in 2012 te onderzoeken in welke mate de gedifferentieerde financiering geleid heeft tot de realisatie van haar beleidsdoelstellingen. In deze wijst de Vlor op het belang van een nulmeting aan de vooravond van de opstart.

De raad vindt dat deze vraagstelling verruimd kan worden naar alle vormen van omkadering, bvb. naar de vraag of mentoruren effectief bijdragen aan de beoogde doelstellingen, of de vraag naar het effect van de korte vervangingen op bedrijfsstage

- Evaluatie van het nieuwe financieringsdecreet vanuit de invalshoek 'kostprijs van het onderwijs'

In zijn 'Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de werkingsbudgetten in het basisonderwijs en de werkingsbudgetten in het secundair onderwijs' (Algemene Raad, 14.02.08) gaat de Vlor akkoord met het uitgangspunt van de minister dat er een relatie moet zijn tussen de financiering van scholen enerzijds, en leerlingenkenmerken en schoolkenmerken anderzijds. Maar het advies stelt ook dat er een basisuitrusting is die voor elke leerling dezelfde is, ongeacht socioculturele of economische kenmerken. De Vlor vroeg in zijn advies over de discussienota een opsplitsing van het werkingsbudget in een deel voor de basisfinanciering van elke leerling en een deel dat gekoppeld is aan leerlingenkenmerken. De overheid heeft in dit voorontwerp van decreet duidelijk rekening gehouden met deze vraag.

De Vlor vindt dat bij de evaluatie van het financieringsdecreet ook volgende vragen een antwoord moeten vinden:

- of de evolutie van de werkingsbudgetten op basis van de gezondheidsindex de evolutie volgt van de reële kosten om onderwijs aan te bieden;
- of de geëvolueerde werkingsbudgetten ook volstaan om de kosten voor eventueel bijkomende opdrachten te dekken.

- Evaluatie van het besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de centra voor leerlingenbegeleiding

In het 'Advies over het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de centra voor leerlingenbegeleiding' (Algemene Raad, 23.10.08) onderschrijft de Vlor ten volle het art. 52 dat binnen de twee jaar een beleidsevaluatie oplegt over de werking en de effecten van dit besluit. Doorlooptijden, taakbelasting en het totale takenpakket van de personeelsleden zullen hierbij zeker onderwerp zijn van evaluatie. De Vlor dringt erop aan dat dit onderzoek meteen bij de inwerkingtreding van het besluit kan starten. Hiervoor moeten een aantal voorwaarden op korte termijn gerealiseerd worden:

- Een nulmeting is wezenlijk als vergelijkingspunt.
- De Vlor vraagt dan ook dat meteen de nodige onderzoeksfondsen worden vrijgemaakt om dit onderzoek op te zetten. Dit is noodzakelijk om binnen twee jaar conclusies te kunnen verbinden aan de evaluatie.
- Het is wenselijk te overleggen over de criteria, parameters en andere concretisering die het onderzoek zullen sturen. De Vlor vraagt dat het perspectief van de cliëntentevredenheid en –betrokkenheid zeker wordt meegenomen (ouders en leerlingen). De evaluatie moet ook peilen naar de ervaringen van de partners van het CLB (in de eerste plaats de scholen). De Vlor vraagt zeker ook aandacht voor de doelgroepen die het CLB prioritair moet bedienen. De effecten voor kansengroepen van de maatregelen op het vlak van het verzekerd aanbod, de noodzaak aan kortdurende begeleiding in de medische sfeer e.d. moeten hierbij aan bod komen.

De Vlor vraagt ook dat in de evaluatie onderzocht wordt of de verhoging van de werkingsmiddelen volstaat om de operationele doelstellingen adequaat te kunnen bereiken. De evaluatie moet ook toelaten conclusies te trekken op het vlak van personele omkadering en bijhorende financiering, bijvoorbeeld in verband met preventieve gezondheidszorg. De Vlor vindt het belangrijk dat de conclusies van de evaluatie de basis vormen voor eventuele bijsturingen in het beleid t.a.v. de CLB's.

3   Praktijkgericht onderwijsonderzoek

Het 'Advies ten gronde over onderwijsonderzoek' (20 december 2007) maakt duidelijk dat er bij de onderwijsgeledingen in Vlaanderen een vraag leeft naar meer didactisch, vakdidactisch en praktijkgericht onderzoek, onder meer naar het primaire proces van leren van leerlingen, studenten en cursisten. De raad pleitte voor de oprichting van een afzonderlijk fonds voor praktijkgericht onderzoek, naast de middelen die beschikbaar zijn voor beleidsgericht onderzoek. Intussen heeft de minister op deze aanbeveling geantwoord en de Vlor gevraagd om projectmatig de mogelijkheden van een zo'n fonds te verkennen.

Binnen dat project zal onder meer uitgetest worden hoe op een systematische wijze gepeild kan worden naar kennisvragen op het vlak van praktijkgericht onderzoek. De raad wenst hierop niet vooruit te lopen en weerhoudt zich in onderhavig advies van het formuleren van voorstellen voor praktijkgericht onderzoek.

4 Voorstellen van de Vlor voor de themazetting van de OBPWO-oproep 2009

4.1 Thema's die aansluiten uit het advies van 14 februari 2008

Onderhavige reeks van voorstellen sluit aan bij een aantal van de onderzoeksthema's die de Vlor reeds in zijn advies van 14 februari 2008 naar voren schoof en die de raad anno 2009 nog steeds relevant acht.

1 De relatie tussen beleidsvoerend vermogen, welbevinden (van leerlingen en personeel) en schoolprestaties

Beleidsvoerend vermogen in het leerplichtonderwijs is de laatste jaren niet meer weg te branden uit de onderwijsactualiteit. Er wordt aangenomen dat een school over voldoende beleidsvoerend vermogen moet beschikken om te kunnen functioneren in een context van toenemende autonomie en de verantwoording die daarbij hoort. In het onderwijsonderzoek is er al heel wat waardevol werk gebeurd rond beleidsvoerend vermogen. Daarbij ligt de klemtoon vooral op het zoeken naar een adequate omschrijving, het achterhalen van verschillende dimensies en het bepalen van goede indicatoren. Tot op vandaag is er echter nog geen duidelijk verband aangetoond tussen beleidsvoerend vermogen en de output die een school levert.

Output willen we in deze zeer breed definiëren als het welbevinden van leerlingen enerzijds en de leerprestaties anderzijds. Daarnaast zou er een correlatie kunnen bestaan tussen beleidsvoerend vermogen en het welbevinden van personeelsleden en directies. Aanknopingspunten kunnen o.a. gevonden worden in het OBPWO-onderzoek over het functioneren van de directeurs en hun welbevinden⁴. Vanuit het secundair onderwijs bestaat er een vraag naar gelijkaardig onderzoek.

2 De relatie tussen onderwijsvernieuwing en het beleidsvoerend vermogen van scholen en de plaats van het concept 'proeftuin'

Scholen worden regelmatig geconfronteerd met onderwijsvernieuwingen die de overheid oplegt of stimuleert. Sinds een paar jaar hanteert de overheid het concept van de proeftuinen als instrument van onderwijsvernieuwing. De overheid legt de thema's vast, bepaalt de modaliteiten en selecteert een aantal scholen die lokaal kunnen experimenteren met vernieuwingen op het betreffende domein.

Uit onderzoek blijkt dat er grote verschillen bestaan tussen de scholen wat de implementatie van extern opgelegde of aangeboden onderwijsvernieuwingen betreft⁵. Wellicht zullen

---

⁴ Devos, G., Engels, N., Aelterman, A., Bouckenooghe, D. & Hotton, G. (2006) *Het welbevinden en functioneren van directies basisonderwijs*. (OBPWO 03.06)

⁵ Van Petegem P., Verhoeven J., Buvens I., Vanhoof J. (2005) *Zelfevaluatie en beleidseffectiviteit in Vlaamse scholen: het gelijke onderwijskansenbeleid als casus*. (OBPWO 02.05)

scholen ook van elkaar verschillen in de wijze waarop ze het proeftuinconcept implementeren.

Algemeen wordt aangenomen dat het beleidsvoerend vermogen van scholen hier een cruciale rol speelt. Een vraag die verdere uitdieping verdient en die kan bijdragen aan het denken rond onderwijsvernieuwingen, is de vraag naar de wederzijdse beïnvloeding van onderwijsvernieuwingen en beleidsvoerend vermogen. Neemt het zelfsturend en zelfevaluerend vermogen van scholen toe naar aanleiding van de implementatie van een vernieuwing? Kan een onderwijsvernieuwing een impuls zijn voor het beleidsvoerend vermogen van een school? Aan welke randvoorwaarden moet er voldaan worden opdat een vernieuwing een stimulans kan zijn voor het beleidsvoerend vermogen?

Gelijkaardige vragen kan men ook meer specifiek stellen t.a.v. het concept van de proeftuinen als instrument waarmee de overheid onderwijsvernieuwing stimuleert.

- In welke mate of onder welke voorwaarden stimuleert een concept als dat van de proeftuinen het beleidsvoerend vermogen van scholen? Wanneer is het geen stimulans?
- Onder welke voorwaarden kan het concept proeftuin het beleidsvoerend vermogen versterken? Wanneer niet?

3 De uitstroom van de leerlingen uit het buitengewoon (basis)onderwijs en de instroom van leerlingen in de B-stroom

In het kader van een aantal actuele onderwijsdebatten (leerzorg, verhouding gewoon-buitengewoon onderwijs, hervorming secundair onderwijs en functie van de eerste graad) wijst de raad op een aantal kennisbehoeften op het vlak van leerlingstromen.

Om te beginnen is een accuraat beeld nodig van de uitstroom van leerlingen uit het buitengewoon basisonderwijs. Een van de vragen is op welke manier en in welke mate deze types daadwerkelijk voorbereiden op secundair onderwijs: waar komen de leerlingen uit de verschillende types van het buitengewoon onderwijs terecht wanneer ze doorstromen naar het secundair onderwijs? Welke leerlingen uit het buitengewoon basisonderwijs komen terecht in het gewoon secundair onderwijs?

Ten tweede is het belangrijk om, in het kader van hogergenoemde onderwijsdebatten, over voldoende gegevens te beschikken, in verband met de instroom in de B-stroom van het secundair onderwijs. Wat zijn de 'leerkenmerken' van de leerlingenpopulatie die instroomt in de B-stroom van de eerste graad SO (1B-BVL)? Wat zijn de consequenties van deze kenmerken van de instroom in de B-stroom voor de studieloopbaanbegeleiding? Er is nood aan een duidelijk en representatief beeld van de 'leerkenmerken' van leerlingen die instromen in de B-stroom. Om hen een adequate studiebegeleiding te geven, is inzicht nodig in hun specifieke behoeften op het vlak van leren. De Vlor heeft recent kennis kunnen nemen van de resultaten van het project OBPWO 06.00: *Beginsituatie van leerlingen in het eerste leerjaar B van het secundair onderwijs* (UA-KULeuven) dat gedeeltelijk aan deze vragen tegemoet komt. Het onderzoek dat de Vlor nu vraagt zou een belangrijke aanvulling en verdieping kunnen bieden van deze gegevens met het oog op beleidsaanbevelingen op het vlak van studiebegeleiding in het secundair onderwijs.

4 De zorgvragen in het gewoon leerplichtonderwijs

Een recent onderzoek van de Nederlandse onderwijsraad stelt vast dat de vraag naar zorg in scholen de laatste jaren zeer sterk is toegenomen. We stellen dezelfde tendens vast in het Vlaamse onderwijs. Er is een toenevende vraag naar zorg, de perceptie van zorgnoden verschuift. Een van de tendensen die dat mee beïnvloeden is de toenemende medicalisering en labeling van problemen in het onderwijs. De aard van die vraag naar zorg is ook zeer divers en uiteenlopend: we verwijzen naar leer- en ontwikkelingsproblemen en -stoornissen, naar sociaal en psychisch welbevinden van leerlingen, naar vragen rond gezondheid (in de brede betekenis) van het woord. De invulling van het begrip leerlingenbegeleiding en alles wat eronder valt, vraagt om verheldering. De vraag naar zorg is ook erg diffuus en niet altijd duidelijk af te lijnen.

De vraag is om deze toenemende zorgvraag te verhelderen en te duiden: wat zijn de zorgvragen binnen en buiten het leerproces en hoe correleert dat met de druk en problemen van de scholen en schoolteams, leerkrachten, de interactie in de klas?

Vervolgens dient de vraag gesteld: hoe gaat de school om met deze toenemende zorgvraag? De school moet hierbij vormgeven aan een zorgbeleid, dat realistisch is en inspeelt op de kenmerken van de leerlingenpopulatie, de context van de school en de draagkracht en competentie van het schoolteam.

Het recent gepubliceerde onderzoek 'Onderzoek Praktijktest in het kader van Leerzorg' komt aan een aantal van deze vragen tegemoet. Dit onderzoek kan mee de vraagstelling van het onderzoek helpen preciseren en reikt ook een aantal bijkomende relevante onderzoeksvragen aan.

5 De problematiek van de studiekeuze naar het hoger onderwijs en het hoger beroepsonderwijs

Rond de eeuwwisseling werd grootschalig onderzoek uitgevoerd naar drop-out in het hoger onderwijs (OBPWO 98.11)⁶. Recent werd een OBPWO-onderzoek gepubliceerd over de studieloopbanen van allochtone studenten in het hoger onderwijs⁷. In deze onderzoeken focust men op de eerste plaats op de kenmerken van de studenten zelf: sociaal-economisch profiel, persoonskenmerken en achtergrondgegevens, kenmerken van het studiekeuzeproces en de studiekeuzemotieven, de integratie in het hoger onderwijs, ... Recent kon de Vlor ook kennis nemen van de resultaten van de wetenschappelijke opvolging van het SOHO-project dat vooral in kaart brengt hoe de keuzebekwaamheid van leerlingen beïnvloed kan worden⁸.

---

⁶ Lacante, M., De Metsenaere, M., Lens, W., Van Esbroeck, R., De Jaeger, K., De Coninck, T., Gressens, K., Wenselaer, C., & Santy, L. (2001). *Drop-out in het hoger onderwijs: Onderzoek naar achtergronden en motieven van drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs*. (OBPWO-98.11). Leuven – Brussel: Katholieke Universiteit Leuven – Vrije Universiteit Brussel.

⁷ M. Lacante en R. Van Esbroeck, *Factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten* (OBPWO 03.03) Leuven – Brussel: Katholieke Universiteit Leuven – Vrije Universiteit Brussel.

⁸ M. Lacante en R. Van Esbroeck, *Met een dynamische keuzebegeleiding naar een effectieve keuzebekwaamheid* (OBPWO 04.02)

Deze onderzoeken vormen een stevige kennisbasis over de problematiek van de instroom en de slaagkansen in het hoger onderwijs en brengen precies in kaart wat op het niveau van de student de risicofactoren en de kritische succesfactoren zijn voor een geslaagde studieloopbaan in het hoger onderwijs.

De raad stelt voor om complementair aan deze onderzoeksbasis verdiepend onderzoek te doen naar mogelijke structurele drempels die in de onderwijsinstellingen zelf, zowel scholen voor secundair onderwijs als instellingen voor hoger onderwijs, aanwezig zijn.

6 De financieel-economische situatie van leerders in het volwassenenonderwijs en deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs

Momenteel hebben we geen gegevens over de private uitgaven van leerders in het volwassenenonderwijs, het hoger volwassenenonderwijs en deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs. Deze gegevens worden ook in de internationale context steeds belangrijker, zowel voor inhoudelijke discussies over levenslang leren als voor internationale vergelijkingen. De private uitgaven die nu opgenomen zijn in de UOE-dataverzameling (UNESO-OECD-EUROSTAT) zijn wellicht onderschat. Actuele, volledige en betrouwbare informatie over de studiekosten in het volwassenenonderwijs, in het hoger volwassenenonderwijs en in deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs moet de overheid toelaten adequate beleidsindicatoren te construeren.

Eén van de belangrijke vragen is welke elementen de cursisten als kosten beschouwen. Enerzijds moet de overheid beschikken over een goede standaardlijst van deze kostenelementen. Anderzijds moeten in het onderzoek doelgerichte vragen worden ontwikkeld, die peilen naar andere, verborgen elementen die voor cursisten doorwegen in de kosten zoals bvb. de tijdsinvestering, de combinatie werken en studeren, de combinatie met het privéleven, de leercontext, enz. Bij werkgerelateerde opleidingen kan men ook nagaan in welke mate de werkgever instaat voor bepaalde kosten of mogelijkheden voorziet om de opleiding te volgen tijdens de werkuren.

Bij de schatting van de kosten moet voldoende aandacht worden besteed aan:

- de kenmerken van de cursisten: leeftijd, geslacht, onderwijsloopbaan en opleidingsniveau, professionele loopbaan, arbeidsmarktsituatie, informeel en non-formeel leren, gezinssamenstelling, reden/motivatie om de cursus te volgen (diploma behalen, hobby, gevraagd door werkgever, sociaal ...)
- de mate waarin ze gebruik maken van maatregelen als opleidingscheques, educatief verlof, loopbaanonderbreking, ...
- de kenmerken van de opleidingen: onderwijsniveau, onderwijsnet, studiegebied, aantal uren, positie van de gevolgde module in de structuur van de volledige opleiding, enz.

De raad vraagt uitdrukkelijk dat in dit onderzoek ook de volwassen cursisten van het deeltijds kunstonderwijs bevroegd zouden worden. Het onderzoek moet ook de situatie van +55-jarigen (die zich nog beschikbaar moeten houden voor de arbeidsmarkt) en van de gepensioneerden mee in rekening nemen.

7 Toegankelijkheid en gelijke onderwijskansen in het deeltijds kunstonderwijs en in het volwassenenonderwijs voor jonge en volwassen leerders

Binnen de sector van het deeltijds kunstonderwijs worden al een paar jaren projecten opgezet om dit onderwijs toegankelijker te maken voor doelgroepen uit het gelijke onderwijskansenbeleid (kansarmen, allochtonen en personen met een handicap). Ook het recente rapport van Anne Bamford pleit voor een grotere toegankelijkheid in het deeltijds kunstonderwijs⁹. In de sector zelf leven hierover talrijke en uiteenlopende vragen:

- Wat zijn de oorzaken van lage deelname aan het deeltijds kunstonderwijs van allochtonen en kansarmen: welke drempels zijn bepalend? Spelen hier financiële of andere drempels?
- Spelen gelijkheidsindicatoren een rol in het voortijdig afhaken van leerlingen-cursisten?
- Zijn er op het niveau van opties en (voor muziek: instrumenten) verschillen vast te stellen die te maken hebben met kansgelijkheid; functioneren de financiële en/of andere drempels anders voor de verschillende opties, c.q instrumenten?
- Het recente rapport van Anne Bamford stelt duidelijk dat het deeltijds kunstonderwijs moet openstaan voor mensen met specifieke noden. In welke mate vormen specifieke onderwijsbehoeften (zoals leerproblemen, leerstoornissen) een drempel voor deelname c.q. een verklaring voor het afhaken van leerlingen-cursisten? Welke ondersteuningsbehoeften (zorgcoördinatie, pedagogisch-didactisch, materieel) leven er op dat vlak binnen het deeltijds kunstonderwijs?
- Kunnen we iets leren uit de evaluatie van tijdelijke projecten deeltijds kunstonderwijs (o.m. kunstinitiatie) wat betreft het verhogen van gelijke onderwijskansen/toegankelijkheid in het deeltijds kunstonderwijs?
- Wat zijn de kenmerken van leerlingen/cursisten van het DKO en hoe positioneert het deeltijds kunstonderwijs zich t.o.v. het aanbod van sociaal-culturele verenigingen wat betreft kenmerken van leerlingen-cursisten? Bereiken die verenigingen in meerdere of in mindere mate kansgroepen en eventuele oorzaken daarvan?

Gelijkaardige vragen i.v.m. toegankelijkheid en kansgelijkheid kunnen gesteld worden t.a.v. het volwassenenonderwijs:

- Hoe kan het begrip 'voortijdige uitval' in het volwassenenonderwijs geoperationaliseerd worden?
- Hoe groot is deze uitval en hoe kan ze verklaard worden?
- Is er een verband met zorgvragen en specifieke onderwijsnoden bij de volwassen leerders? Hoe groot is de groep van cursisten met een zorgvraag? Hebben zij een specifieke vraag naar ondersteuning?
- Is er een verband tussen 'voortijdige uitval' en kansarmoede-indicatoren?

Voor het beantwoorden van deze vragen kan eventueel gebruik gemaakt worden van de resultaten van het onderzoek OBPWO 06.03 *Het leren zoals het is, bij volwassenen met een geletterheidsrisico*.

---

⁹ Anne Bamford, *Kwaliteit en consistentie. Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen. Brussel – Agentschap voor onderwijscommunicatie*. September 2007.

8 Publieke informatie over scholen

De voorbije twee jaren werd de discussie over het publiceren van informatie over scholen/centra aangezwengeld door de publicatie van de doorlichtingsverslagen in de media en de actieve openbaarheid door de inspectie. De Vlor organiseerde rond dit thema ook een probleemverkenning¹⁰.

Een veel gehoord argument om doorlichtingsverslagen actief openbaar te maken, is dat ouders en leerlingen/cursisten nood hebben aan objectieve informatie over scholen/centra i.f.v. een schoolkeuze. Op dit moment zijn er echter onvoldoende representatieve gegevens beschikbaar over de rol die informatie speelt bij de schoolkeuze en welke behoeften er op dat vlak bestaan bij ouders en leerlingen/cursisten. Een breed grootschalig onderzoek zou in die kennisleemte kunnen voorzien.

Aanvullend daarbij zou het interessant zijn in de diepte, via gevalsstudies, te peilen naar schoolkeuzeprocessen. Dat onderzoek zou het feitelijk beslissingsproces in kaart kunnen brengen én de rol die (publieke) informatie daar in speelt.

4.2 **Onderzoeksthema's op basis van overige Vlor-adviezen van het voorbije jaar**

Onderhavige reeks brengt een aantal onderzoeksthema's in herinnering die de Algemene raad en de Raad Hoger onderwijs het afgelopen werkjaar reeds in andere adviezen voorstelden:

9 Student tutoring - Advies over student tutoring (Algemene Raad, 27 november 2008)

Om de kwaliteit van de student tutoring in het Vlaamse onderwijs op te volgen en te garanderen is er volgens de Vlor nood aan wetenschappelijk onderzoek over de effectiviteit en de meerwaarde van student tutoring voor de bestaande ondersteuningsinitiatieven ter bevordering van meer gelijke onderwijskansen.

10 Kwalitatief onderzoek over het verband armoede en onderwijs - Advies over het verslag 'Strijd tegen armoede, evoluties en perspectieven, een bijdrage aan politiek debat en politieke actie' (Algemene Raad, 23 oktober 2008)

Dit onderzoeksthema sluit qua thematiek aan bij de vraag (zie hoger bij 2) naar een evaluatie van de effecten van het GOK-decreet en van het nieuwe financieringsdecreet. Het zou ook aanvullend moeten zijn bij evaluatieonderzoek van de maatregelen i.v.m. schooltoelagen en i.v.m. kostenbeheersing en de maximumfactuur.

Tot op vandaag zijn er nog steeds lacunes in de kennis over het verband tussen armoede en onderwijs. Naast kwantitatieve gegevens is er nood aan kwalitatief onderzoek. Het verhaal achter de cijfers is even belangrijk. Goed onderwijsbeleid houdt rekening met beide soorten gegevens: én de cijfers én het verhaal.

Kwalitatief onderzoek kan antwoorden geven op vragen zoals onder andere:

- Wat blijkt in welke situatie welke gevolgen te hebben?
- Hoe versterken kwetsbaarheidsfactoren elkaar?
- Hoe percipiëren mensen die in armoede leven zichzelf in hun relatie tot het onderwijs?

---

¹⁰ Vlaamse Onderwijsraad (2008). Publieke informatie over scholen. Een verkenning. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

- Is er in de interpersoonlijke relaties een samenspel tussen verwachtingspatronen van leerlingen die in armoede leven en van leerkrachten ten opzichte van leerlingen die in armoede leven?
- Hoe kan het schoolbeleid die interpersoonlijke relaties en die verwachtingspatronen beïnvloeden?
- Waarom stromen leerlingen die in armoede leven zo vaak ongekwalficeerd uit?
- Wat is het verband tussen in armoede leven en doorverwijzingen naar het buitengewoon onderwijs?
- Wat zijn de processen die meespelen in de interactie tussen de gezinnen die in armoede leven en hun omgeving? In welke mate gelden die ook voor de school?

Hij vraagt aan de overheid om de integrale jeugdhulp te evalueren en deze vraag mee op te nemen in de onderzoeksopdracht. De Vlor vraagt om de mensen die in armoede leven te betrekken bij dit onderzoek.

11 Mobiliteit in het hoger onderwijs - Advies. Naar een sterkere internationalisering van het Vlaamse onderwijs (Algemene Raad, 20 december 2007)

De raad pleit voor een diepgaand onderzoek naar mobiliteit waarin de beperkingen en de redenen hiervoor in kaart gebracht worden. Welke factoren belemmeren de mobiliteit; welke stimulansen zijn succesvol? De honkvastheid van de student, financiële hindernissen, een gebrekkige vreemde-talenkennis of academische belemmeringen beperken bijvoorbeeld de uitgaande mobiliteit.

12 Aanvullende indicatoren voor financiering - Advies over de invulling van het Aanmoedigingsfonds (Raad Hoger Onderwijs, 15 april 2008)

De raad merkte in zijn advies over het financieringsdecreet (12 juni 2007) reeds op dat in het nieuwe financieringssysteem een instelling niet beloond wordt voor inspanningen ten aanzien van zij-instromers (herintreders bijvoorbeeld). In hetzelfde advies pleitte de raad er ook voor om te onderzoeken welke studentenkenmerken in de toekomst nog in het financieringssysteem meegenomen kunnen worden.

4.3 Bijkomend onderzoeksthema

De raad voegt nog volgend nieuw thema toe:

13 Oudereneducatie: hoe kan het beleid rond levenslang en levensbreed leren maximale educatieve kansen scheppen voor ouderen?

Via SoCiuS nam Vlaanderen deel aan het Grundtvigproject PEFETE (Pan-European Network for Education of the Elderly). Dat netwerk bracht theorie, praktijk en methoden in oudereneducatie binnen Europa in kaart. De partners aan het project publiceerden onder meer het rapport 'Education in an ageing society', Christina Mercken (red.), Odyssee, Sittard, 2004 (een Nederlandse vertaling van de samenvatting van het rapport is beschikbaar via www.socius.be). Het rapport bevat een Europees vergelijkende sterkte-zwakte analyse, geeft kansen en bedreigingen aan die ook voor de Vlaamse onderwijsactoren een aantal belangrijke uitdagingen inhouden. Een belangrijke vraag is wat de gevolgen zullen zijn van de vergrijzende samenleving voor de behoeften aan volwassenenvorming en voor het aanbod, de structuur en de financiering ervan. Er is meer inzicht nodig in de evoluties op het vlak van de vraag van onderwijsbehoeften van ouderen en profielen van oudere cursisten (geletterheid, mobiliteit, ICT-vaardigheden, mate zelfstandigheid, zelfredzaamheid, sociaal-

economische situatie, ...) om te weten welke investeringen en welke doelgroepen de belangrijkste zullen zijn in de toekomst. Er is behoefte aan informatie over de educatieve verwachtingen van de ouderen zelf.

Van een andere orde is de vaststelling dat er een gebrek is aan documentatie over goede praktijken van oudereneducatie. Hoewel er vele voorbeelden van goede praktijken zijn, zowel van informele als van formele educatie, worden de impact, output, resultaten en relevantie van de activiteiten zelden opgetekend of ontsloten. Dergelijke informatie zou nochtans de voorbereiding van toekomstige beleidsontwikkelingen kunnen stofferen. Onderzoek zou bestaande praktijken in beeld kunnen brengen en beschrijven. Het zou ook modellen kunnen ontwikkelen en toetsen om deze praktijkvoorbeelden te verspreiden.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Demeulemeester
voorzitter